

ULJA ZA MOTORNA VOZILA

1. Klasifikacija prema viskozitetu – S A E – KLASIFIKACIJA

Def. VISKOZITET je svojstvo fluida da se opire tangencijalnim naprezanjima. Viskoznost je mjera unutarnjeg trenja fluida. Viskoznost kapljevinu ovisi o temperaturi, dok viskoznost plinova ovisi o tlaku i temperaturi.

Viskozitet je jedna od najkonkretnijih osobina mazivih ulja, međutim karakteriziran je izrazitom ovisnošću o temperaturi. Što se manje mijenja viskozitet s promjenom temperature, ulje je kvalitetnije. Ova kvaliteta se postiže izborom baze ulja – viskozitet parafinskih ulja najmanje je ovisan o temperaturi – ili posebnim dodacima, aditivima. Međutim, posebni pogonski uvjeti zahtijevaju ulja specifičnih karakteristika, pa se ulja klasificiraju prema viskozitetu.

- ✚ SAE-klasifikacija motornih ulja prema viskoznosti predstavlja najrašireniji sustav klasifikacije maziva u automobilske industriji i prometu.
- ✚ Sustav je ustanovilo američko udruženje inženjera "Society of Automotive Engineering".

✚ Prema klasifikaciji SAE motorna maziva ulja dijele se u dvije osnovne skupine:

- a) **MONOGRADNA** (sezonska, moraju se mijenjati prema godišnjim dobima: zima/ljeto);

ZIMSKA ulja, s oznakom W – Propisan je **MAKSIMALNI** viskozitet kod niskih temperatura i **MINIMALNI** viskozitet kod 100° C. Namjena: korištenje kod niskih temperatura;

LJETNA ulja – Propisan je **MINIMALNI** i **MAKSIMALNI** viskozitet kod 100° C. Namjena: korištenje kod visokih vanjskih temperatura.

- b) **MULTIGRADNA** – koriste se tijekom cijele godine.

Ulja čiji viskozitet kod niskih temperatura udovoljava propisima za ZIMSKA ulja (W), a kod 100° C zahtjevima za ljetna (bez W). U oznaci su obavezna dva broja – karakteristike zimskog i ljetnog ulja, npr. 15W-40.

Multigradna ulja se koriste u podnebljima gdje je neophodna upotreba zimskih i ljetna ulja. Na ovaj način nije potrebna zamjena ulja u jesen i proljeće.

Prema navedenoj klasifikaciji definiraju se dvije kategorije viskoznosti motornih ulja:

1. gradacije označene slovom W definirane su:

- ✚ maksimalnom *dinamičkom viskoznošću* na niskim temperaturama. Viskoznost se određuje prema proceduri ASTM D 2602 pri određenoj temperaturi test metodom za

prividnu viskoznost motornih ulja na niskim temperaturama, koristeći uređaj Cold Cranking Simulator (CCS);

- ✚ najvećom graničnom temperaturom pumpabilnosti (ASTM D 3829) koja govori o sposobnosti dobavljanja ulja do uljne pumpe i uspostavljanju odgovarajućeg tlaka motornog ulja u početnoj fazi rada motora, tj. u hladnom startu motora pri niskim temperaturama kad treba zadovoljiti zahtjeve za viskoznošću;
- ✚ minimalnom *kinematičkom viskoznošću* u mm²/s na 100°C koja se mjeri prema ASTM D 445.

2. gradacije koje ne sadrže slovo W definirane su određivanjem kinematičkog viskoziteta u mm²/s na 100°C koji se mjeri prema ASTM D 445. Kako je svaka W gradacija definirana maksimalnom dinamičkom viskoznošću pri niskim temperaturama i najvećom graničnom temperaturom pumpabilnosti, postoji mogućnost da neko ulje zadovolji zahtjevima više o jedne W gradacije, pa se onda označuje najnižom gradacijom. Isto tako, ulje može odgovarati i gradaciji bez slova W, npr SAE 40, te je takvo ulje multigradno s oznakom npr. 5W – 40.

KLASIFIKACIJA MOTORNIH ULJA PREMA VISKOZNOSTI SAE					
Gradacija viskoznosti SAE	Viskoznost				Granična temperatura pumpabilnosti ASTM D 3829 °C
	Niska temperatura CCS, ASTM D 2602		100°C ASTM D 445		
	mPas	na °C	mm ² /s		
	najviše		najmanje	najviše	
0 W	3250	-30	3,8	-	-35
5 W	3500	-25	3,8	-	-30
10 W	3500	-20	4,1	-	-25
15 W	3500	-15	5,6	-	-20
20 W	4500	-10	5,6	-	-15
25 W	5000	-5	9,3	-	-10
20	-	-	5,6	9,3	-
30	-	-	9,3	12,5	-
40	-	-	12,5	16,3	-
50	-	-	16,3	21,9	-

2. Klasifikacija motornih ulja prema režimima rada MSUI – API

American Petroleum Institute Engine Service Classification System

NAJBLAŽI: ulja s minimumom zaštite od stvaranja depozita, trošenja (zaribavanja) i korozije.
 NAJZAHTJEVNIJI: ulja za najzahtjevniji režim rada, s najvećom zaštitom motora.

1. Benzinski motori – najzahtjevniji režim rada:

- kratke vožnje,
- start-stop režim,
- vožnja kod visokih temperatura,
- konstantno visoka brzina,
- vuča prikolice kod visokih temperatura.

sustav klasifikacije po slovima: SA, SB, ... za benzin (8 klasa) → S (Service)

Sustav je otvoren - može se proširivati.

BENZINSKI MOTORI	S-kategorija
SA	- čista mineralna ulja, bez aditiva – benzinski motori koji rade u vrlo blagim uvjetima rada.
SB	- benzinski motori koji rade pod min. opterećenjem, min. količine aditiva protiv <i>habanja</i> , <i>korozije</i> i <i>oksidacije</i> .
SC	- za motore proizvedene do 1967. god. – ulja koja sadrže aditive protiv habanja, koroz.-oksid. taloga.
SD	- za motore proizvedene od 1968.-1970. god. – aditivi kao SC, ali s većim učinkom za strože uvjete rada.
SE	- za motore poslije 1972. god. – aditivi kao SD, ali s većim učinkom.
SF	- za motore poslije 1989. god. – aditivi kao SE, ali s većim učinkom.
SG	- kao i SF + dodatni zahtjevi vezani uz 5 različitih testova motora.
SH	- za motore putničkih vozila proizvedene poslije 1993. god. U odnosu na SG pružaju još bolju zaštitu od stvaranja taloga, oksidacije ulja, trošenja i korozije metala.

2. Dvotaktni motori - režimi rada ovise o postotku ulja u mješavini, uz ostalo kao i kod benzinskih motora

DVOTAKTNI MOTORI	Područje primjene
TA	Mopedi, mali električni generatori, pumpe i ostali zrakom hlađeni motori do 50 cm ³ .
TB	Skuteri, manji motori do 250 cm ³ , ručne pile, mali izvanbrodski zrakom hlađeni motori.
TC	Motorne pile, motori za vožnju po snijegu, motocikli s motorima > 250 cm ³ .
TD	Izvanbrodski vodom hlađeni motori.

3. **Diesel motori** – najzahtjevniji režim rada:

- ✚ visoki radni tlakovi i prednabijanje,
- ✚ gorivo s puno S.

sustav klasifikacije po slovima: CA, CB, ... za diesel (7 klasa) → **C (Commercial)**

DIZEL MOTORI	C-kategorija, komercijalna vozila
CA,CB,CC	Zastarjeli servisi za dizel motore, od blagih do strogih uvjeta rada, a zahtijevaju zaštitu od korozije i stvaranje taloga na visokim i niskim radnim temperaturama.
CD	Dizel motori koji rade s normalnim punjenjem i turbo-pretpunjenjem pod teškim uvjetima, a troše sve vrste dizel goriva. Zahtijevaju zaštitu od trošenja, korozije i formiranja taloga na visokim radnim temperaturama.
CD-II	Dvotaktni dizel motori s normalnim ili turbo-pretpunjenjem. Ulja osiguravaju zaštitu od trošenja i stvaranja taloga.
CE	Dizelovi motori za koje se traže kategorije CD uz dodatni zahtjev drugih specifikacija (Cummins NTC-400, Mack E0-K2).
CF-4	Četverotaktni brzohodni dizel motori s turbo-pretpunjenjem. U odnosu na CE kategoriju ova ulja pružaju veću zaštitu od stvaranja taloga i manju potrošnju ulja. Posebno su prilagođena upotrebi u teškim kamionima prigodom vožnje na autocestama.

PITANJA ZA PONAVLJANJE:

1. Što je viskoznost?
2. Kako se mijenja kvaliteta ulja ovisno o temperaturi i viskoznosti?
3. Kako se dijele motorna ulja prema SAE klasifikaciji?
4. Kada se koriste multigradna ulja?
5. Koja je skraćenica za klasifikaciju motornih ulja prema režimima rada?
6. S-kategorija motornih ulja pripada kojoj vrsti MSUI?
7. Kojim se slovom označavaju ulja za dvotaktne motore prema API klasifikaciji?
8. Što označava slovo C kod ulja za Diesel MSUI prema API klasifikaciji ?

Pripremila: Domina Cikatić Šanić, prof. savjetnik